

ЎЗБЕКИСТОНДА СУҒУРТА БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Махамадова Саида Шомансуровна

Ўзбекистон Республикаси Банк-молия академияси тингловчиси

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистонда Суғурта соҳасининг ривожланиш кўрсаткичлари, hozirgi кунда суғурта бозорини ривожлантириш бўйича олиб борилаётган ишлар, шунингдек, соҳани такомиллаштириш йўналишлари бўйича маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар: суғурта соҳаси, суғурта бозори иштирокчилари, суғурта мукофотлари, суғурта тўловлари, суғурта ходисаси, суғурта компаниялари, имтиёз.

Суғурта бозори фаолиятини такомиллаштириш, унинг самарадорлигини ошириш ва ялпи ички маҳсулот яратиш ҳамда тадбиркорлик барқарорлигини таъминлашга қўшилаётган ҳиссани ошириш суғурта соҳасида турли инновацияларни қўллашга асосланиши керак. Ушбу жараёнда муаммоларни келтириб чиқарадиган ва бундай аниқ соҳада инновацион ёндашувларни ишлаб чиқиш ҳамда амалга оширишга тўсқинлик қилувчи сабабларни аниқлаш ва уларни бартараф этиш муҳим аҳамият касб этади.[1]

Мамлакатимизда сўнгги йилларда молия бозорини янада ривожлантириш, аҳолини сифатли молиявий хизматлар билан қамраб олиш кўламини кенгайтириш, суғурта ташкилотлари фаолиятини қўллаб-қувватлаш, шунингдек, ушбу соҳада истеъмолчиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш чора-тадбирлари изчил амалга оширилмоқда.

Мамлакатимизда олиб борилаётган бу каби ислохотлар негизда, иқтиётиётимизни барқарор натижага олиб чиқиш ва молиявий хизматлар кўрсатиш соҳасини ҳам сифат жиҳатдан замонавий кўринишга келтириш провардида юқори фойда кўриш мақсади туради. Hozirgi кунда иқтисодиётимизнинг турли соҳаларини ривожлантиришда бевосита халқаро стандартларни жорий зарурияти борлигини кўрмоқдамиз. Бу албатта, суғурта соҳасига ҳам таалукли бўлиб, ушбу соҳани ривожда ҳам бевосита халқаро тажриба суянамиз. Хусусан, соҳани янада такомиллаштириш бўйича Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-4412 сонли «Ўзбекистон Республикасининг суғурта бозорини ислоҳ қилиш ва унинг жадал ривожланишини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида» ҳамда ПҚ-5265 сонли “Суғурта бозорини рақамлаштириш ва ҳаёт суғуртаси соҳасини ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” Қарорлари қабул қилинган.

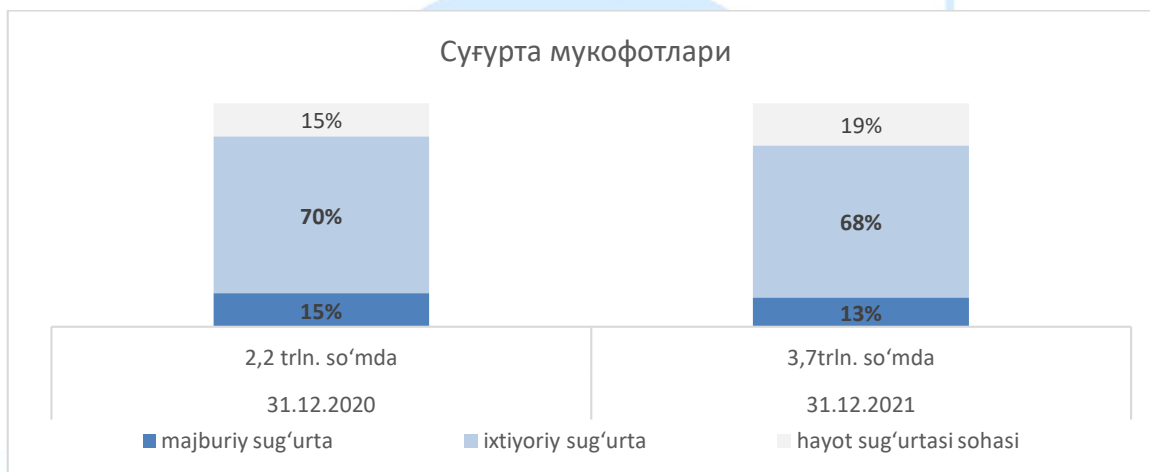
Мазкур қарорларга мувофиқ суғурта соҳасини жадал ривожланишини таъминлаш, соҳа кадрларни тайёрлашнинг замонавий усулларини жорий этиш, суғурта бозорини рақамлаштиришга босқичма-босқич ўтиш каби керакли чора-тадбирлар ва йўл хариталари белгиланган.

Шунингдек, юртбошимизнинг 2022 йил 20 декабрь куни Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига қилган мурожаатида таъкидлаганларидек, “Халқимизнинг малакали ва сифатли тиббий хизматлардан фойдаланиш имкониятларини янада кенгайтирамиз. Аввало, бепул тиббий ёрдамнинг кафолатланган ҳажми қонун билан белгиланади. Ажратилаётган маблағлар ҳар бир беморга етиб бориши учун давлат тиббий суғуртасига ўтишни тезлаштирамиз.”[2] Бундан кўришиб турибдики, нафақат умумий суғурта балки тиббий ва ҳаёт суғурталари умуман олганда ушбу фаолиятнинг барча йўналишлари бирдай аҳолимизни ижтимоий ва иқтисодий ҳимоясига хизмат қилади.

Мазкур фаолияти тадбиркорликда содир бўлиши мумкин бўлган ходисаларнинг оқибатларини бартараф этишда, иқтисодий фаолиятда пул манбаларини шакллантиришда, инфляция ва инвестицион хатарларни олдини олишда, савдо, тиббиёт, туризм ва шу каби бошқа содир бўлиши мумкин бўлган хавф-хатарлар оқибатларини бартараф этибгина қолмай, жамғариш функцияси орқали пул маблағларини жамланишига ҳам хизмат қилади бу ўз ўрнида аҳолининг ижтимоий ҳаётида барқарорлик таъминланишида намоён қилади.

Шундай экан, мазкур соҳани янада ривожлантириш нафақат аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш нуқтаи назаридан балки иқтисодиётимизни ривожлантиришга ҳам салмоқли ҳиссасини қўшади. Бу эса ўз навбатида ушбу соҳа хизматларини ташкилий-ҳуқуқий, иқтисодий жиҳатдан такомиллаштириш ва илмий тадқиқ этишни талаб этади. Бу орқали мазкур мавзунини долзарб эканлигини кўриш мумкин.

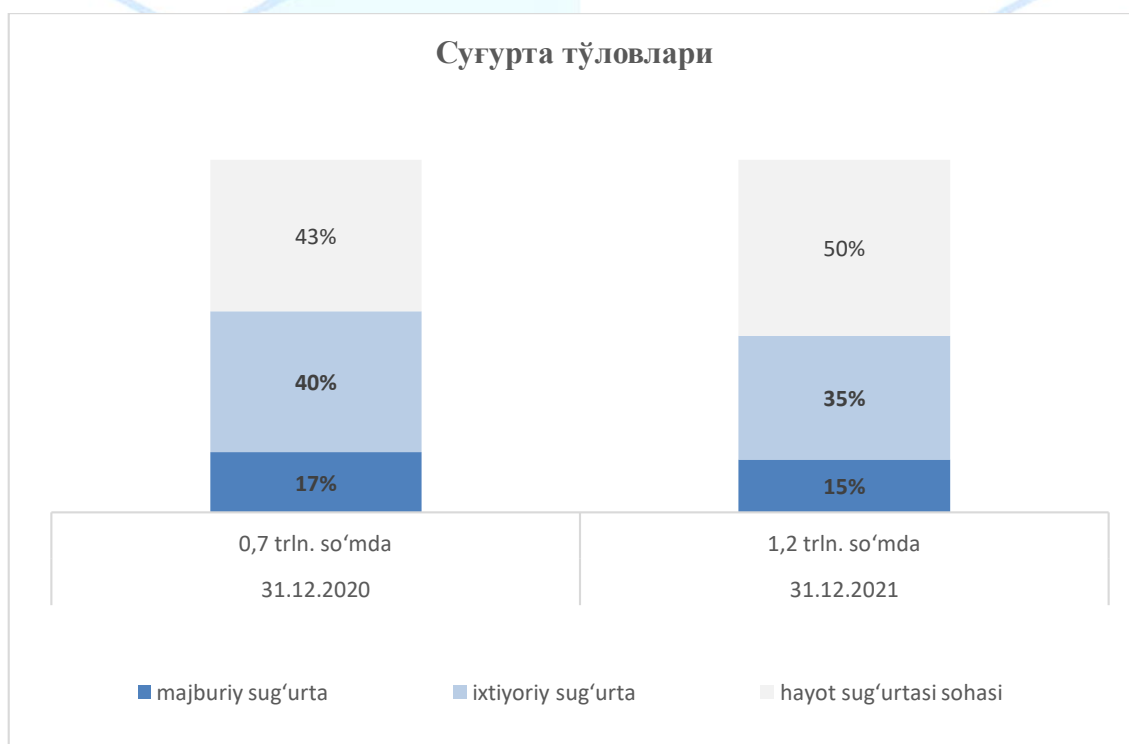
Мазкур соҳасидаги рақамларга эътибор қаратадиган бўлсак, биргина 2020-2021 йилларда суғурта ташкилотлари сони 40 тага 42 тага кўпайган бўлиб, шу жумладан, ҳаёт суғуртаси бўйича 8 тани ташкил қилмоқда. Суғурта ташкилотларининг умумий устав капитали мазкур йилларда 1 439 193 млн сўмдан 1 545 784 млн сўмга(+106591) ортганини кўриш мумкин. Суғурта брокерлари ва актуарийлари сони 5 та бўлиб ушбу йилларда ўзгармаган бўлса, суғурта агентлари 8 900 тадан 9 536тага (+636) кўпайган. Тўловларни кафолатлаш жамғармаси аъзолари бўлган суғурта ташкилотлари сони 19 тадан 23тага етган (+4).

1-расм. 2020-2021 йиллардаги суғурта мукофотлари тўғрисида маълумот [3]

Ушбу расмда суғурта мукофотларининг 2020-2021 йиллардаги кўрсаткичларига эътибор қаратадиган бўлсак, умумий суғурта тармоғидаги суғурта ташкилотларининг суғурта мукофотлари 1 879 346 млн.сўм(жамидан 85%)дан 3 015 813 млн.сўм (жамидан 81%)га (+60,5%)ўсганини кўриш мумкин. Шунингдек, ҳаёт суғурта қилиш тармоғидаги суғурта ташкилотлари 334 367 млн.сўм (жамидан 15%)дан 717 032 млн.сўм (жамидан 19%)га ортганини кўриш мумкин.

2020 йил якунлари бўйича умумий ҳамда ҳаётни суғурта қилиш тармоғидаги суғурта ташкилотлари томонидан жами 737 587 млн.сўм суғурта тўловлари амалга оширилган бўлиб, бу кўрсаткич 2021 йил якунларига келиб, 1 232 326 млн.сўм (+67.1%)га етган.

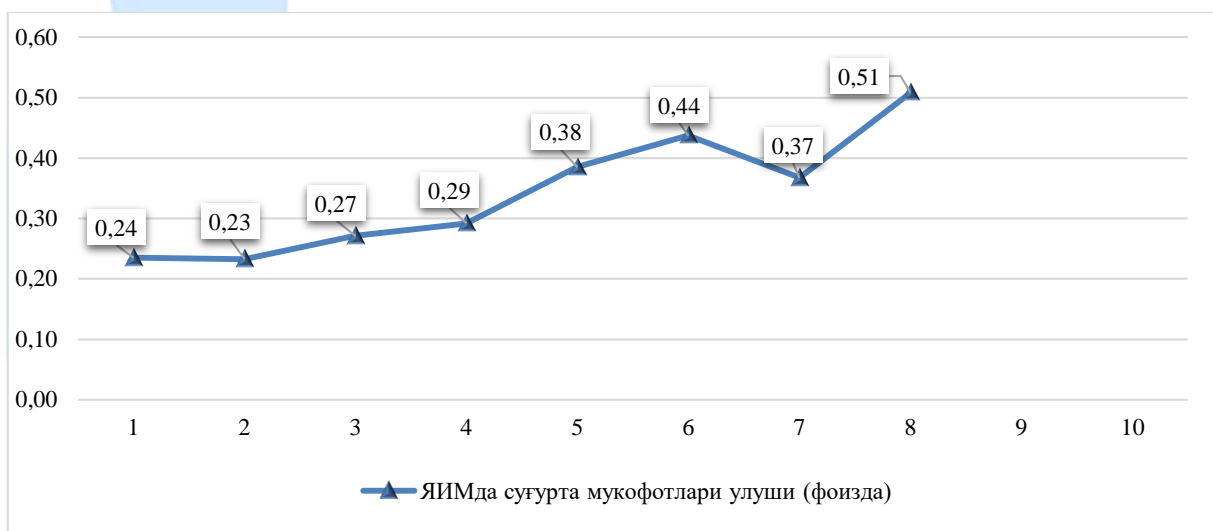

2-расм. 2020-2021 йиллардаги суғурта тўловлари тўғрисида маълумот [3]

Халқаро доирада суғурта хизматлар бозори 2022 йилдаги 5946,74 миллиард АҚШ долларидан 2023 йилда 6466,23 миллиард АҚШ долларигача ўсиши прогноз қилинапти ва йиллик ўсиш суръати (CAGR) 8,7 фоизни бўлиши кутилмоқда. Сўнгра суғурта бозори йилига ўртача 9 фоизга ўсиб, 2026 йилга келиб, 8,4 триллион АҚШ доллар бўлиши кутилмоқда.

Қуйдаги расмдан кўриниб турибдики, сўнги йилларда соҳада сезиларли ўзгаришлар бўлмоқда. Шундай бўлишига қарамай соҳада айрим муаммолар борки ҳозирги глобализация шароитида суғурта компанияларининг рақобатбордошлигини ошириш ва сақлаб қолишга тусқинлик ҳам қилиши мумкин. Жумладан, аҳоли даромадининг доимий ўсишдаги тўсиқлар, мижоз

учун кўраш, соҳанинг воситачилар томонига силжиши, ишлаб чиқариш самарадорлигининг пастлиги кабилар ҳисобланади.

3-расм. Суғурта мукофотларининг ялпи ички маҳсулотдаги улушлари динамикаси, фоизда [3]

Ҳозирги кунда Ўзбекистонда жами 42 та суғурта компаниялари шундан, ҳаёт суғурта тармоғи (8 та) ва умумий суғурта тармоғида (34 та) молиявий-иқдисодий фаолият олиб бормоқдалар.

Шунингдек, суғурта бозорида 8 та суғурта брокери, 5 та суғурта актуарийлари, 22 та суғурта бозорининг бошқа субъектлари (аджастер, сюрвейер, ассистанс) фаолият олиб бормоқдалар.

1-жадвал

Ўзбекистон суғурта хизматлар бозорининг асосий кўрсаткичлари [4]

Кўрсаткич	Суғурта компаниялар сони	Суғурта мукофотлари (млрд.сўм)	Суғурта қопламалари (млрд.сўм)	Жами устав капитал (млрд.сўм)
Йил				
2017	27	927,4	269,9	321,6
2018	30	1635,2	460,8	543
2019	36	2313,9	813,5	755,2
2020	40	2212	732	1439,1
2021	42	3733	1235	1545,7

Жаҳон тажрибасига назар ташлайдиган бўлсак, кўплаб ривожланган мамлакатларда ўсиш аввало ҳажм ёки янги рискларни суғурталаш билан эмас, балки суғурта нархларини кўтариш эвазига бўлмоқда. Бу албатта, соҳани тараққий этишига таъсир қилмоқда.

Бу каби вазиятларда суғурта соҳасини ривожлантиришнинг энг муҳим йўналишлари сифатида суғурта турлари, соҳаси ва суғурта тармоқларини

ривожлантиришни талаб этибгина қолмай, суғурталаш хизматларини кўрсатиш соҳасидаги фаолиятини янада ривожлантириш каби долзарб масалани ҳам олдимизга қуяди. [5]

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, юқоридаги кўрсаткичлар юртимизда суғурта соҳасини кундан кунга оммалашаётганини ва ривожланаётганини кўрсатади. Аммо, бу билан бозорнинг барча иштирокчиларини қамроаб олмоқда деб бўлмайди. Суғурта истеъмолчиларнинг қанчалик кўпроқ қисмини жалб қилган сайин, шунчалик аҳолимизнинг ижтимоий ҳимояланганлик даражаси ошиб бораверади. Бу ўз навбатида ижтимоий йўналишда бюджет маблағларининг иқтисод қилинишига сабаб бўлади.

Ўзбекистонда суғурта бозорини ва суғурта соҳасини янада такомиллаштириш юзасидан таклифларни бериб ўтмоқчиман.

Булар қуйдагилар:

Биринчидан, Ўзбекистондаги суғурта соҳасини халқаро стандартларга мослаштириш;

Иккинчидан, ҳаётни суғурталаш тармоғини янада ривожлантириш

Учинчидан, миллий менталитеимиздан келиб чиқиб, ислом суғуртасини ривожлантириш ва оммага тарғиб қилиш;

Тўртинчидан, суғурта соҳасини аҳоли ўртасидан тарғиботини кучайтириш орқали аҳолининг ушбу йўналишда ҳуқуқий саводхонлигини ошириш;

Бешинчидан, суғурта соҳасини ривожлантиришда ушбу соҳада тадқиқот ишларини олиб бораётган илмий изланувчилар ва суғурта компаниялари ўртасидаги ҳамкорликни, ўзлуксиз алоқадорликни кўчатириш;

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Абдурахмонов И.Х. Суғурта назарияси ва амалиёти. Ўқув қўлланма. –Т.: “Иқтисод-Молия” нашриёти, 2018 й., 23-24-б.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2022 йил 20 декабрь. Манба: www.uza.uz
3. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Суғурта бозорини ривожлантириш агентлиги маълумотлари (<https://imda.uz/>).
4. Ўзбекистон Республикаси Статистика қўмитаси маълумотлари (www.stat.uz).
5. Абдурахмонов И.Х. Суғурта бозорини тартибга солиш ва пруденциал назоратнинг самарали механизмларини жорий этиш, “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий электрон журнали. №2, апрель, 2020 й.-11 б.
6. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги маълумотлари (www.mf.uz)